

Јована Јоргић¹
Универзитет у Бањој Луци
Филолошки факултет
Катедра за англистику

ЏОЈС И АНДЕРСОН У ПАРАЛЕЛИ: ДОДИРНЕ ТАЧКЕ ВЕЛИКИХ МОДЕРНИСТА

Раљевић, Селма (2025) *У паралели: Даблинци Џејмса Џојса и Вајнзбург, Охајо Шервуда Андерсона*. Сарајево, University Press.

Теоретичарка Селма Раљевић, редовна професорица на Одсјеку за енглески језик и књижевност Факултета хуманистичких наука Универзитета „Џејмс Биједић“ у Мостару, објавила је књигу под називом *У паралели: Даблинци Џејмса Џојса и Вајнзбург, Охајо Шервуда Андерсона* (2025). Ова књига представља научну монографију која у својој суштини има улогу поређења два велика писца модернистичког времена и њихових можда најпознатијих дјела, а то су *Даблинци* (1914) Џејмса Џојса и *Вајнзбург, Охајо* (1919) Шервуда Андерсона. Књига је подијељена у пет поглавља означених римским бројевима и насловима, уз увод и закључак. У уводу се детаљно представљају оба писца и њихова дјела, као и општи осврт на тему коју књига покрива, док поглавља која слиједе покривају различите сфере поређења наведених дјела. Закључак доноси проширене увиде у дјела и заокружује цијелу књигу.

Прво поглавље књиге под насловом *Култура, нација и књижевност кроз портрет времена: друга половина 19. и прва половина 20. стољећа* покрива, како се види и из самог наслова, културолошки и историјски контекст у којем су *Даблинци* и *Вајнзбург, Охајо* настали. Селма Раљевић креће од Ирске, те нас историјски смјешта у вријеме када је Џојс писао *Даблинце*. У поднаслову *Ирска* осврће се на политичко стање у Ирској, одвајање од британске империје 1922. године, као и на ирски национални идентитет који произилази из борбе за самосталност. У наредном поднаслову, *Џејмс Џојс и ирски национализам*, започиње причу о настанку самог дјела, осврће се на Даблин као центар сваке приче и цијеле збирке, утицај Џојсовог живота на само дјело, а један дио по-

¹ jovana.jorgic@ff.unibl.org

главља посвећује и представљању најупечатљивијих прича из збирке, попут *Сестара, Дана бриљана у одборничкој соби* и *Мртвих*. Други дио првог поглавља посвећује Андерсону, најприје поднасловом *Америка*, гдје Раљевић смјешта самог писца и роман / збирку прича у Америку 19. и 20. вијека. Помиње Охајо и измишљени (а касније и стварни) Ванјзбург, културу тога времена, вријеме цеза, Велику депресију и многа друга обиљежја новонасталога модернизма у Сједињеним Америчким Државама. Иза посљедњег поднаслова првог поглавља, *Шервуд Андерсон и доба индустријализације у САД*, говори се о начину настанка самог дјела и утицаја Андерсоновог живота на дјело. Поред тога, осврће се и на друга Андерсонова дјела, начин на који је измислио Вајнзбург и ликове које је уврстио у приче. Неизбјежна је повезница између Џојса и Андерсона када је у питању утицај њихових живота на ова дјела. Џојс у својој збирци прича поред Даблина помиње и нека дешавања из властитога живота, па чак и читаве реченице које је изговорио или написао његов брат Станислаус Џојс. Андерсон је у својој књизи искористио живот у забаченом, руралном мјесту из свог дјетињства, као и разна сјећања и успомене из тог времена.

Другим поглављем под насловом *Загонетност модернизма* објашњавају се и пореде Џојсове и Андерсонове форме писања – оно што Џојс назива *скрупулозном шкртости* (scrupulous meanness), а Андерсон *новом опуштеношћу* (new looseness). Поднаслов *Џејмс Џојс: Scrupulous Meanness* представља објашњење Џојсовог начина писања и описивања у *Даблинцима*. Професорица Раљевић запажа да Џојсова скрупулозна шкртост заправо и представља шкртост при давању описа и информација, али и да кроз ову форму писања Џојс успијева читаоцима пренијети јасну и парадоксално детаљну поруку. Опис ликова је често штур, уз минималне детаље о пријашњим или било каквим дешавањима која су ликове довела до тренутне ситуације. Помиње се и епифанија као чест начин долажења до климакса радње у причама, а несумњиво је и преклапање различитих историјских догађаја и културних обиљежја са оним у Џојсовим *Даблинцима*. Неријетко су ликови у причама преузети из Џојсовог личног живота, што даје одређену дубину самој збирци. Други поднаслов у овом поглављу, *Шервуд Андерсон: New Looseness*, представља осврт на Андерсонову форму писања у *Вајнзбургу*, *Охају*. Андерсон у свом дјелу постиже исту, минимално детаљну форму писања, што дефинитивно асоцира на Џојсове *Даблинце*. Ипак, Андерсон негира било какво познавање Џојсовог текста прије писања свог дјела. Једноставно објашњење његове форме лежи у једноставности ликова и њихових живота у руралној области Охаја. Сличност Џојсове и Андерсонове форме писања Раљевић описује као 'истовремену отвореност и затвореност

текста' (86), што можда најбоље и описује овај шкрти, а опет отворени начин писања.

Треће поглавље, *Ерфарунг и Ерлебнис Даблинаца и Вајнзбург, Охаја – генеричке осцилације*, осврће се на Џојсову „моралну историју Ирске“ и Андерсонове „моменте америчког малог града“. Ерфарунг (Erfahrung) и Ерлебнис (Erlebnis) објашњени су кроз цитат Рите Бернард из њене књиге *Modern American Fiction*, гдје је Ерфарунг описан у преводу ауторке монографије као 'искуство у смислу мудрости или умијећа развијених током дугог временског раздобља', а Ерлебнис као 'искуство у смислу непосредних дојмова' (121). Први поднаслов овог поглавља, *Џојсова морална историја Ирске*, Раљевић користи да, у том дијелу, опише Џојсов начин приповиједања као 'калеидоскоп новелистичких осцилација *Ерфарунга* и поетичних момената *Ерлебниса*' (121), што показује широки спектар Џојсове форме. Тај дио састоји се из пет дијелова: *Дјетињство, Адоlescенција, Зрелост, Јавни живот и Мртви*, што уједно представља дијелове Џојсовог живота, а и подјелу свих прича *Даблинаца* по одређеним етапама. Приче *Сестре, Арабија и Сусрет* спадају у приче о дјетињству, како је изјавио и сам Џојс. У све три приче лице приповједача припада дјечаку, па стога и представљају приче о дјетињству. У њима се налазе теме о откривању свијета одраслих, дјечијим схватањима и незрелости дјетињства. У приче о адоlescенцији улазе *Евелин, Послије утрке, Два кавалира и Пансион*. Оне покривају теме жудње за животом и формирања личности. У приче о зрелости убрајају се *Глина, Облачић, Супротности и Жалосни случај. Дан бршљана у одборничкој соби, Мајка и Милост* јесу приче из јавног живота, док прича *Мртви* стоји самостално у истоименој етапи. Други дио поглавља, под насловом *Андерсонови моменти америчког малог града*, подијељен је на два дијела – *Билдунгсроман или збирка приповједака?* и *Побожност*. У првом дијелу разматра се да ли је овај роман заправо роман или је, попут *Даблинаца*, збирка кратких прича. Разлика између два дјела лежи у томе да *Вајнзбург, Охајо* заправо у цијелости и кроз сваку причу повезује главног lika Џорџа Виларда или градић, док је у *Даблинцима* једина повезница сам Даблин. Тиме *Вајнзбург, Охајо* из збирке прича прераста у роман о одрастању и личној формацији. Дио поглавља под насловом *Побожност* носи назив истоимене приповијетке и бави се темама главног lika, његовог сазријевања, као и градићем Вајнзбургом и свим стварима које се у њему у току романа дешавају.

Четврти дио монографије под насловом *Placing – текст и контекст књижевних свјетова* *Даблинаца Џејмса Џојса и Вајнзбурга, Охаја Шервуда Андерсона*, смјешта два дјела у контекст мјеста и начина живота тог времена.

Први поднаслов *Даблин и Вајнзбург*, односно то потпоглавље, осврће се на саме градове у дјелима: на Даблин како га описује Џојс у *Даблинцима* и на измишљени Вајнзбург који је Андерсон представио у свом роману много прије него што је сазнао да у Охају стварно постоји градић под тим именом. У другом дијелу поглавља *Модерна тјескоба живљења: парализа и гротеска*, ријеч *парализа* везује се за Џојсову збирку прича, гдје је Раљевић приписује граду, грађанима, нацији, па и цијелом свијету. Ријеч *гротеска* приписује се Андерсоновом роману и донекле упоређује са парализом у Џојсовом дјелу: обје ријечи представљају деформитет неке врсте.

Посљедње поглавље *Критике и реакције* враћа дјела у стварни свијет њихове прихваћености и добијених критика у тренутку објављивања. Поднаслов *Даблинци* покрива Џојсове дуготрајне и мукотрпне покушаје да дјело објави, а поднаслов *Вајнзбург, Охајо* говори о лошем прихватању Андерсоновог романа и дугом низу негативних критика које су роман дочекале.

Селма Раљевић у својој студиозној и беспријекорно документованој монографији успјешно повлачи донедавно занемарене повезнице између *Даблинаца* Џејмса Џојса и *Вајнзбурга, Охаја* Шервуда Андерсона. Ослањајући се како на историјске, тако и на најсавременије теоријско-критичке изворе, ауторка у овој компаративној студији убједљиво повезује два капитална модернистичка дјела, што научну књигу *У паралели* чини малом енциклопедијом поређења.